

Cumhuriyet Dönemi Eğitim ve Sanayi Paradigması ve Uygulamalarının Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Tezyini Sanatlar Bölümü'nün Kuruluşuna Etkisi

The Impact of the Early Republican Educational and Industry Paradigm and Practices on the Establishment of the Decorative Arts Department within the School of Fine Arts

ÖZET

Osmanlıca-Türkçe sözlükte tezyin; süsleme, bezeme, zinetlendirme, sanayi-i tezyiniye ise süsleme sanatları olarak karşılık bulur. Tezhip, çini, vb. sanat dallarını içinde barındıran sanayi-i tezyiniye aynı zamanda Sanayi-i Nefise Mektebi'nin bir bölümüdür. 1882 tarihli ilk yönetmeliğine göre; Resim, Mimarlık, Oymacılık (Heykel) ve Hakkâklık bölümlerinde eğitim vermek amacıyla kurulan mektep zaman içinde bölüm sayısını arttırmıştır. Kuruluşunda tezyini sanatlar eğitimi için şube bazında bir düzenleme yapılmamış olsa da resim bölümünde açılması planlanan atölyelerden birinin sanayi-i tezyiniye uygulamalarına ayrılması ve tüm şubelerde müfredatta fenni-i tezyinat (süsleme bilgisi) dersinin yer alması tezyini sanatlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Sanayi-i Tezyiniye bölümü 1924 tarihinde okula dahil edilmiştir. Cumhuriyet dönemi eğitim ve sanayi politikalarının bölümün açılışında etkisi olduğu düşünülmektedir. Sanayi kuruluşları ile mektep iş birliği Cumhuriyet hükümetinin üzerinde durduğu önemli bir konudur. Bu birlikteliğin, Türk sanayii ve milli ekonomi üzerinde olumlu sonuçlar yaratması arzulanmış, milli kalkınmaya katkı sağlaması ümit edilmiştir. Bu bağlamda çalışma, sözü edilen politikaların Sanayi-i Tezyiniye bölümünün açılışına ve işleyişine etkisini ortaya koymayı amaçlar.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Tezyiniye, Eğitim, Sanayi, Ekonomi.

ABSTRACT

Tezyin is defined as ornamentation, embellishment, decoration by the Ottoman-Turkish dictionary, where Sanayi-i Tezyiniye corresponds to the ornamental arts. Sanayi-i Tezyiniye, which encompasses in the traditional branches of art, including gilding and tile art etc., was a part of Sanayi-i Nefise Mektebi (Faculty of Fine Arts). The latter was established with an aim to provide education in Architecture, Painting, Sculpture, and Engraving Departments pursuant to its first regulation dated 1882, and saw increased number of departments over time. Sanayi-i tezyiniye (decorative arts) department was not originally planned, yet one of the workshops of the painting department was reassigned to decorative arts applications, and the science of ornamentation course was added to the curriculum of all the existing branches. The department of Sanayi-i Tezyiniye was opened in 1924. It is thought that the education and industrial policies of the Republican period had an impact on the opening of the department. The government had attached importance to the cooperation between industrial organizations and schools. It was hoped that the said cooperation would facilitate positive outcome in Turkish industry and therefore in the national economy, thus contributing to national development. The present study aims to investigate the aforementioned policies and their effect on opening and operation of sanayi-i tezyiniye department.

Keywords: Art, Ornament, Education, Industry, Economy.

GİRİŞ

Sanayi-i Tezyiniye Bölümü Sanayi-i Nefise Mektebi'ne 1924 yılında dahil edilir. Aslında, tezyini sanatlar, okulun açıldığı tarihten itibaren güzel sanatlar eğitiminin bir parçasıdır. 1882 tarihli yönetmelik incelendiğinde ortak zorunlu dersler arasında tezyiniye bilgisi dersinin bulunduğu, Resim Bölümü'nde açılması planlanan atölyelerden birinin de tezyiniye uygulamalarına ayrıldığı görülmektedir. Yönetmelik ile birlikte ele alınan ve mektebin açılışını gerekçelendiren yazıda da tezyini sanatlarla ilgili bir durum değerlendirilmesi yapılmaktadır. Yazıda; tezyini sanatların devlet tarafından canlandırılmaya ihtiyacı olduğu, güzel sanatlara mahsus müesseseler vasıtasıyla milli sanatların canlandırılabilmesi bu vasıta ile da can çekişen milli sanayiye katkı sağlanabileceği ifade edilmektedir (Cezar, 1995: 459) Kuruluşundan yaklaşık 50 yıl sonra mektebe dahil olan bölümün açılışında, 1920'li yıllardaki İcra Vekilleri Heyeti toplantıları ve Heyeti İlmiye toplantıları kararlarının etkili olduğu düşünülmektedir. Mektebin yönetmeliğinin yenilenmesi, müfredatında değişiklikler yapılması ve yeni bölümlerin faaliyete geçmesi sözü edilen kararlarla ilişkilidir. Ayrıca birinci iktisat kongresinde kararlaştırıldığı şekliyle özellikle okullarda yeni sanat

Arzu Akkaya¹

How to Cite This Article

Akkaya, A. (2024). "Cumhuriyet Dönemi Eğitim ve Sanayi Paradigması ve Uygulamalarının Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Tezyini Sanatlar Bölümü'nün Kuruluşuna Etkisi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:6; pp:1095-1101. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12592848>

Arrival: 13 May 2024

Published: 29 June 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon Bölümü, Kırıkkale, Türkiye. ORCID: 0000-0003-1247-1398

dallarının açılmasına olanak sağlayan sanayi ve eğitim iş birliğine dayanan uygulamaları da bu doğrultuda değerlendirebiliriz.

DEVLETİN EĞİTİM ve SANAYİ POLİTİKALARININ BÖLÜMÜN AÇILIŞINA ETKİSİ

Ekonomik büyüme hedefi ile önemli kararların alındığı Birinci İktisat Kongresi Cumhuriyet döneminde gerçekleşse de sanayiye dolayısı ile ekonomiyi geliştirme adına atılan ilk adımlar Cumhuriyet öncesi döneme aittir. Yeni yüzyılın ilk on yılında “Teşvik-i Sanayi Kanunu” yürürlüğe girmiş, mevcut üretimin boyutunu görebilmek için sanayinin dağılım gösterdiği bölge ve kentlerde istatistik çalışmaları yapılmıştır. Verilerin üretim yetersizliğini işaret etmesi nedeniyle uzmanlık eğitimlerine ağırlık verme kararı alınmıştır. Çini ve seramik sanatını yeniden canlandırmak amacıyla bir fabrika kurulması yanına da çini ve porselen eğitimi verecek bir okulun açılması bu kararın küçük bir örneğidir (Osmanlı Sanayii 1913, 1915 yılları Sanayii İstatistiki: 95-96; Gölhan, 1993: 10,11). Uzmanlık eğitimi fikrine duyulan hassasiyet sanayi ve ticaret okullarına yönelik ilginin artırılması amacıyla geliştirilen politikalardan da anlaşılabilir. Mevcut okulların yönetmeliklerini yenileme, müfredatta uygulama eğitimine ağırlık verme ve bir kısım öğrenciyi eğitim ve staj amacıyla Avrupa’daki okul ve fabrikalara gönderme bu duruma örnek verilebilir. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra müttefik ülke Almanya ile yapılan iş birliği işçi ve çıraklık eğitimi ile ilgili kararlar için uygun ortamı sağlamış, Almanya’ya gönderilen öğrenciler döndüklerinde fabrikalarda, okullarda ve çeşitli bakanlıklarda alan uzmanı olarak görev almaya başlamıştır (Toprak, 1981: 26-27; Erdoğan, 2013: 271-273; Semiz, 1996: 12,14,15; Şarman, 2008:16-17).

Yurtdışı deneyimi, yeni sanayii kollarında eğitim alma ve çalışma imkânı sağlarken, yeni usul sanatların ülkeye girişini de kolaylaştırır. Tezyiniye eserleri sergilerde yer almaya başlar, Sanayi-i Nefise Mektebi’nin ilk yönetmeliğinde sözü edilen sanayi-i tezyiniye atölyesi nihayet açılır (1919). Mektebin 1919 tarihli yönetmeliğinde atölyenin kullanımı ve uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgi yer almazken atölyeye devam etme koşulu ve öğrencilerin yıl sonunda girecekleri sınavlar hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Öğrenciler atölyenin teorik sınavları için; sanat tarihi, mimari teori ve estetik derslerinden, uygulama sınavları için ise çeşitli tezyini düzenlemelerden, Osmanlı-İslam mimari tezyinatı ve yeni usul tezyinattan sorumlu tutulmaktadır. Atölye uygulamalarının hem geleneksel hem de modern yaklaşımları içerecek şekilde Osmanlı ve İslam mimarisi tezyini, geleneksel tezyini sanatlar ve güncel tezyini sanatlar şeklinde düzenlendiği görülmektedir (Gençel, 2021: 208, 226). Avrupa’da mimaride, iç mimaride (gündelik eşya tasarımı ve süsleme) ve iletişim alanında (grafik tasarım) kısaca Birinci Dünya savaşı sonrasında modern yaşamın inşasında yararlanılan dekoratif sanatlar, yeni usul tezyinat (dekor resmi, duvar kâğıdı, iç mekânda mobilya kaplamaları, perde, seramik-fayans motifleri ve grafik uygulamaları) adı altında atölyenin eğitim programına eklenmiştir (Oygar, 1932: 23-24).

Cumhuriyetin ilanı sonrası her alanda dinamik adımlar atılır. Eğitim alanındaki icraatlar Cumhuriyet hükümeti meclis olağan toplantılarında gündeme getirilir. Birinci İcra Vekilleri Heyeti’nin (3 Mayıs 1920-24 Ocak 1924) programında eğitimin amacı, tüm okullarda müfredatı yenileme, ders kitaplarının içeriklerinin yenilenmesi, Batı ve Doğu bilim ve fenninin tercüme edilerek literatüre kazandırılması olarak açıklanır (Haz. Neziroğlu, Yılmaz, 2013: 47). Ekonominin yapısını ve sorunlarını tartışmak için toplanan İzmir Birinci İktisat Kongresinde (17 Şubat 1923) de milli sanayiye geliştirmek için yapılacaklar dile getirilir. Mevcut sanayiye iyileştirme ve yeni sanayi kollarının açılması için kanunların yenilenmesi (Teşvik-i Sanayi ve Gümrük) sanayicilere verilecek kredi oranlarının yeniden düzenlenmesi, banka ve sanayi odaları kurulması, Avrupa sanayindeki yenilikleri takip ederek uygulayacak bir sanat encümeninin oluşturulması, ulusal ve uluslararası sergilerin düzenlenmesi ve sanayi alanında Avrupa yayınlarının takip edilmesi kararları alınır. Kongrenin bir diğer kararı da Maarif Vekâleti iş birliğiyle yeni sanat dallarında uygun eğitim programlarının açılmasıdır (Özyurt, 1998: 122; İnan,1989: 49-50; Karabekir, 2001: 88, 276). Yılın ikinci yarısında ülkenin eğitim sistemini değerlendirmek için toplanan Birinci Heyeti İlmiye (15 Temmuz-15 Ağustos 1923) eğitimin her kademesindeki sorunların tespiti ve çözümü için bir araya gelir (Okur, 2005: 100-104); Tanır, Aslan, 2019: 255). Farklı alanlardan temsilciler öncelikle kendi kurumlarındaki işleyiş ve eksikliklere dair değerlendirmelerini yaparlar. Toplantıya güzel sanatlar eğitimi adına Sanayi- Nefise Mektebi müdürü Cemil Cem Bey katılır. Cem Bey, o ay içinde, Sanayi-i Nefise Mektebi’nin sorunları ve çözüm önerilerini içeren raporunu Maarif Vekâletine sunar (Gençel, 2021: 285). Okulların dereceleri, süreleri ve müfredatları hakkında toplanan ikinci Heyet-i İlmiye (1924) ardından ilk defa tüm kademelerde program ve müfredat düzenlemesine gidilmiş, 5 Eylül 1923 tarihli Dördüncü İcra Vekilleri Heyeti toplantısında da eğitim ve sanayi alanlarında iş birliğini yansıtan kararlar alınmıştır. Eğitimin bilimsel gelişmelerin takibi ve uygulanmasında sanayiye yardımcı olması kararlaştırılmıştır (Haz. Neziroğlu, Yılmaz, 2013: 71-73).

Eğitim sistemini değerlendirmeleri amacıyla yabancıların uzmanlıklarına başvurulur. Türk eğitim sisteminin sorunlarını ve geleceğini tartışmak için Amerika ve Avrupa’nın çeşitli ülkelerinden eğitim uzmanları davet edilir. Amerikalı John Dewey’in 1924 tarihli ziyareti ardından 1925’de Alman eğitimci Prof. Dr. Alfred Kühne ve 1927’de Prof. Dr. Omer Buyse çeşitli kentlerde ilk, orta ve yüksek dereceli okullarda incelemelerde bulunur.

Uzmanlar incelemeleri sonrası görüşlerini rapor olarak vekalet sunar. Prof. Alfred Kühne raporunda, uygulamalı eğitim verecek ve eleman yetiştirecek okullara önem verilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Prof. Dr. Omer Buyse ise; eğitim için Avrupa'ya her yıl öğrenci ve öğretmen gönderilmesinin gerekliliği üzerinde durarak teknik öğretim ile ilgili görüşlerini paylaşır. John Dewey'in eğitim adına inceleme ve gözlem yapma amacıyla bir encümen oluşturulması ve üyelerinin Avrupa'ya gönderilmeleri, dönüşlerinde de gözlemlerini rapor halinde bakanlığa sunmaları önerisi kısa sürede uygulamaya geçirilmiştir (Şahin, 1996: 85-90; Okur 2005: 103-105). Bu süreçte eğitim İktisat Vekâleti'nin Sanayi Müdürlüğü-i Umumiyesi (Genel Müdürlüğü) altında birleştirilir (Karabekir, 2001: 90-91).

SANAYİ-İ TEZYİNİYE BÖLÜMÜNÜN AÇILIŞI

Tezyini Sanatlar Bölümü'nün açılışı mektebin 1924 tarihli yönetmeliği ile duyurulur. Yönetmeliğe göre; ilk iki yılı tamamlayan öğrencilerin nakş-ı tezyini, tezyinat-ı dâhiliye, resm-i tezyini, snai ve fresk veya pano olarak belirlenen dört uzmanlık atölyelerinde eğitimlerini sürdürmeleri düşünülse de hoca eksikliği nedeniyle sözü edilen atölyelerin bir kısmı açılmamıştır (Gençel, 2021: 235, 239).

Aynı yıl içinde üreticiyi destekleme amacıyla ulusal sergiler düzenleme ve uluslararası sergilere katılım ile ilgili kararlar için bütçe düzenlemesine gidilmiştir. 1925 yılı için Avrupa'da açılacak altı sergiye katılım planlanmıştır (Karabekir, 2001: 95). Bu sergilerden biri Paris'te düzenlenecek olan Uluslararası Modern Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi'dir. (Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Moderne) Ticaret Vekili Ali Cenani Bey, 19 Mart 1925 tarihli Zabıt Ceridesinde;

“Efendiler; memleketimizin aksamı mıhtelifesinde sanayii tezyiniyeye ait mühim şeyler vardır. Bilhassa elişleri gayet mühimdir. Meselâ; Kütahya çinileri, Gaziantep elişleri, bakırcılık, dökmeçilik gibi bizim eskiden kalma sanayimizde ehemmiyet verecek şeyler vardır. Halıcılık, bilhassa sanayii tezyiniye sergisinde büyük bir mevki işgal edecektir. Bu serginin de gerek inşaatında, gerek o sergiye gidecek Türk tüccarlarına, bilhassa sanayii tezyini ye küçük sınıflara münhasır olduğu için o sanatkârlara ufak yardımlar yaparak, meselâ yol masraflarını temin suretiyle muavenet etmek iktiza eder. Bunu temin etmek için de mühim bir masraf ihtiyarına lüzum vardır.”

sözleri ile vekalet olarak dekoratif sanatlar sergisine gösterdikleri ilgiyi dile getirmiştir (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Seksen ikinci İçtima, 36). Aynı yıl içinde, yeni fabrikaların ihtiyaç duyduğu yöneticilerin ve öğrencilerin yurtdışına eğitime gönderilmeleri talimatı verilmiş, hemen ardından Ticaret Vekaleti tarafından bu doğrultuda bir talimatname yayımlanmıştır. Ayrıca İktisat Kongresi'nde kararlaştırıldığı üzere Sanayi-i Nefise Müdürlüğü oluşturmak için harekete geçilmiştir. Öğretmenlerden ve bakanlık merkez teşkilatının üst düzey görevlilerinden oluşan il genel kurulu üyeleri (encümen) de aynı yıl içinde yurtdışına gönderilmiştir. 1925 yılında Almanya'ya gönderilen İsmail Hakkı Tonguç, dönüşünde “Avrupa Meslek Mekteplerine Dair Rapor” adı ile incelemelerini maarif vekâletine sunmuştur (Tonguç 1925, s. 46-65). Rapor Almanya'nın çeşitli kentlerinde yer alan mesleki eğitim kurumları ve sanayii mekteplerinin işleyişi hakkında bilgiler içermektedir. Tezyini sanatlar dahiline giren alanlar ve sanayideki uygulamalarına örnek olarak Münih'teki sanayi mektepleri ve grafik sanayi, dâhili tezyinat, dekor ressamlığı, cam ve porselen ressamlığı eğitimi veren ihtisas okulları hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Rapor Berlin'deki bazı meslek okullarına bağlı kursları (resim tezyini ve grafik alanı) ve İngiltere'deki Crafts-Londra İhtisas Meslek Mektebi'nin porselen işleri, dekor ressamlığı, kitap tezyinatçılığı bölümlerini de tanıtmaktadır (Karagöz, 2014: 339, 341, 355).

Gözlemlerinden yararlanan bir diğer isim, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Estetik ve Resim Pedagojisi alanında ders veren İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. O da aynı talimatnameye dayanarak Fransa, İngiltere, Belçika, İsviçre ve Almanya'daki okullarda incelemelerde bulunmuştur. Maarif Vekâleti'ne sunduğu “Türkiye'de Sanayi-i Nefise Tedrisatının Islah ve İnkışafına Dair Layiha” (Güzel Sanatlar Öğretiminin Yenileşme ve Açılıma Dair Tasarı) (1926) hem kendi hem de diğer encümen üyelerinin güzel sanatlar öğretiminin eksiklikleri hakkındaki görüşlerini ve çözüm önerilerini içermektedir (Karamustafa, 2018: 68; Baltacıoğlu, 1911). Baltacıoğlu layihada, güzel sanatlar öğretimini, ilk ve orta dereceli okullarda verilen pedagojik öğretim, Sanayi Nefise Mektebi'nde verilen sanatsal çabalarla ilgili öğretim ve tezyini sanatlar okullarında verilen teknik öğretim şeklinde değerlendirmektedir. Encümenin diğer üyeleri ile birlikte tezyini sanatlar eğitimi ile ilgili görüşlerini de belirtmiştir. Bunlar sırasıyla; Avrupa'daki yeniliklerin takip edilmesi, uzman yetiştirmek için öğrenci gönderilmesi, Avrupa'daki tezyiniye okul ya da bölümlerin nizamname ve müfredatlarının alınması ve tezyini sanatlar alanında müzelerin açılmasıdır. Maarif Vekili Mustafa Necati, Talim ve Terbiye Heyeti Başkanı Mehmet Emin ve Sanayi-i Nefise Şubesi Müdürü ve Maarif Umum Müfettişi olarak görev yapan Namık İsmail'den oluşan bir heyet de Çekoslovakya, Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'da incelemelerde bulunur. Ekip gezileri sırasında gerçekleşen Paris Dekoratif Sanatlar sergisine de katılır (Aslan, 2021:286). Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in başkanlık yaptığı Üçüncü Heyet-i

İlmiye toplantısında (16 Aralık 1925-8 Ocak 1926) sanayi mekteplerinin ve sanat okullarının içinde yer aldığı bölge özelliğine göre açılması, Talim ve Terbiye işleri için Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulması gibi hususlar görüşülür ve karara bağlanır (Bozkurt, 2020: 1762).

Tüm bu gelişmelerin ardından Sanayi-i Nefise Mektebi'nin yönetmeliği güncellenir (1926-1927). Sanayi-i Nefise Encümeni (1926) oluşturularak bölümlerin eğitim süreleri üzerinde değişiklikler yapılır, var olan bölümlerin genişletilmesi, yenilerinin açılması, hoca kadrosunun arttırılması, yeni derslik ve atölyelerin açılması vb. hususlarda kararlar alınarak uygulamaya geçirilir. Bir önceki yönetmelikte Sanayi-i Tezyiniye Bölümü'nde açılması kararlaştırılan ancak açılmayan atölyeler ile ilgili yeni düzenlemeler getirilir. Bölümün atölye sayısı üç olarak belirlenir. Ayrıca gerekli görüldüğünde yeni atölyelerin açılacağı de yönetmelikte belirtilir. Üç atölyeden birincisinde farklı malzemelerin kullanıldığı resim çalışmaları ve okul bünyesinde yer alan tezyini sanatlar örneklerinden çalışmalar yapılır, ikinci atölyede yeni usul tezyinat çalışmaları gerçekleştirilir. Üçüncü atölye ise ahşap, çini, cam, maden, kuyumculuk işleri, ev eşyası, yazma ve basma resimler ve duvar süslemesi alanlarında uygulamaya ve uzmanlık eğitimine ayrılır (Gençel, 2021: 241).

Kısa bir süre sonra bölüm başkanı Avni Lifij, dekoratif sanatlar alanında incelemelerde bulunmak ve yabancı hocalarla görüşmeler yapmak üzere Paris'e gider. Maarif vekili Mustafa Necati 19 Mart 1927 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki demecinde bir kez daha tezyini sanatlar hususuna değinerek tezyini sanatların sadece güzel sanatlar meselesi olmadığını ifade ederek, geleneksel Türk sanatlarının varlığını devam ettirebilmesi için eğitim ve üretim koşullarının çağdaşlaştırılması gerektiğinden ve bu amaçla yapılacaklardan bahseder. Vekil Necati'nin "güzel sanatın eşya üzerindeki uygulamasıdır" diye tanımladığı tezyini sanatlarına dair yapılanlar, eski sanatların nasıl çağdaşlaştırılacağı ve bu aşamada hangilerinin bu alanda uzmana ihtiyaç duyacakları sorularına bağlı olarak anlatılır. Mustafa Necati'nin Mehmed Emin ve Namık İsmail ile birlikte gerçekleştirdiği yurtdışı inceleme gezilerinden, İngiltere ve Almanya'da gördüklerinden çok etkilendiği, Londra ve Almanya'daki okullardan örnekler vermesinden anlaşılmaktadır. Konuşmasında, Sanayi Nefise Mektebi'ndeki süsleme sanatları kolunu geliştirmek amacıyla, dokuma tezgâhları ve çini, toprak işlik sahipleri ile iş birliği yapılacağından, tezyiniye eğitimi için Avrupa'dan uzman temin edileceğinden ve Avrupa'ya öğrenci gönderileceğinden de söz eder (Şarman, 2008: 20-21; Gençel, 2021: 241-242). 12 Nisan'da Sanayi-i Tezyiniye hususu mecliste bir kez daha gündeme gelir. Vekil Mustafa Necati, tezyini sanatlar hakkında bir konuşma daha yapar. Konuşmasında;

"...Milletin 'varlığının mühim eserlerinden biri sanayii nefisedir. Garp medeniyeti içinde bulunan milletler arasında maalesef sanayii nefise itibarıyla çok geri bulunduğumuza şüphe yoktur. Hatta sanat zevkinin tekâmül etmemesi mimarimiz ve tezyini sanata muhtaç olan halıcılığımızın, m'ensucatımızın, çiniciliğimizin ilerlememesini de intaç etmiştir. Takdir buyurursunuz ki sanat sadece bir zinet değil. Bir taraftan bizim gibi İnkılâp geçiren milletler Maili, mefkureleri sanat eserleri sayesinde tespit olunur. Yüne o sayede müstakbel nesillere intikal eder. Diğer cihetten bi çok hiffetler; güzel sanatlardan istifade etmek sayesinde birleşebilir. Hangi medeni fert meselâ musiki heyecanını duymaktan, içtimai hayatın tecellisi olması lâzım gelen sahne hayatından istiğna gösterebilir? Şimdiye kadar tamamen bakımsız kalan sanayi nefise işlerinin tanzimi için bir taraftan vekâletin sanayi nefise dairesi, diğer cihetten mütahassıslardan teşkil ettiğimiz sanayii nefise encümeni çalışmaktadır. Sanayii ne Sanayii nefise mektebi Fındıklı Sarayına nakletmekle burada en asri bir sanayii tezyiniye şubesi ihdasına çalışmakla güzel sanatların inkişafı için lâzım gelen faaliyeti sarf etmekteyiz..."

sözleri ile güzel sanatlar ve özellikle tezyini sanatlar alanında yapılan çalışmalardan bir kez daha bahseder (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Elli birinci İçtima, s. 86-87). Nitekim Sanayi-i Nefise Müdürü Namık İsmail'in süsleme sanatları uzmanları ile görüşmeleri sonuç vermiş, Viyana'da bulunan Sanayi-i Nefise Müzesi Sanayi-i Tezyiniye okulu hocalarından Eric Weber mektepte çalışmaya başlamıştır (1927). Weber, Avni Lifij'in ölümü üzerine şube yöneticiliği görevini devir almıştır. Birkaç ay sonra yayımlanan Maarif Vekâleti adına yurtdışına gönderilecek sanayi nefise öğrencileri hakkındaki talimatnamede (1 Eylül 1927), vekil Necati'nin söz ettiği gibi resim, mimari, heykel alanları yanında sanayi-i tezyiniye de yer alır. Talimatnameye göre; her yıl düzenlenen umumi Avrupa yarışmasında kazanan öğrenciler sanayi-i tezyiniye alanında iki yıllık eğitime gönderilir (Türkiye Cumhuriyeti Resmi Ceride 1927:1; Ayas, 1948: 461-462). Aynı yıl daha önce dekoratif sanatlar eğitimi almak için Paris'e gönderilen Fahrettin Arkunlar, kitap ve ilan resimleri eğitimi almak için Almanya Leipzig'e (1927), Weber'in yardımcısı İsmail Hakkı Oygur ve Vedat Ar seramik eğitimi için Fransa'ya gönderilir. Hakkı İzzet Almanya'ya gönderilen bir diğer isimdir (Çevik, 2015: 83).

1928 yılı itibarıyla Güzel Sanatlar Akademisi adı ile eğitime devam eden okuldaki 1928-29 eğitim-öğretim yılı için Resim ve Pedagojisi ve Sanayi-i Tezyiniye Bölümleri adına 10, 1929-30 yılları arası 8, 1930-31 yılları arası 7 ve 1931-32 yılları arası 3 öğrenci Avrupa'ya (Almanya, Avusturya, Belçika, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere, İsveç, İsviçre, İtalya, Macaristan) ve Amerika'ya eğitime gönderilir (Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif

1923-1932 İstatistikleri No: 26). Kararlaştırıldığı üzere bölümden mezun olup yurtdışına eğitime yollanan öğrenciler döndüklerinde çeşitli atölyelerde hoca olarak görevlendirilir. İsmail Hakkı Oygur, 1929'da Fransa'dan dönerek Seramik ve Türk Çiniciliği atölyesini kurar (Çevik, 2015: 84). Almanya Leipzig'e eğitime gönderilen Fahri Arkunlar döndükten sonra açılan afiş atölyesinin sorumlusu olur (1929). Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin (1929) halkı israfla mücadele, yerli malını tanıtmaya ve kullanmaya, yerli üretimi teşvik etme ve israfla mücadele hususlarında reklam uygulamalarına önem vermesi, özellikle afiş, broşür, tabela vb. tanıtım ve reklam uygulamalarının yerli sanayi ürünlerinin halka tanıtımında ve pazarlamada etkili bir araç olarak kullanılması afiş atölyesinin açılışını kolaylaştırmıştır (C.H.F. 5 M.İ.T.C. 1929-1933:3-5; C.H.F. Programı Mayıs 1931:15-16). Philip Ginther sorumluluğundaki dahili tezyinat atölyesinin işleyişine destek olmak amacıyla umumi tezyinat atölyesi açılır (Bu atölyede mobilya ve her türlü tekstil ürününün- kumaş, halı, kilim-desen tasarımları yapılmaktadır) (Aytis, 2022: 36; Gül, 2017: 393; Oygur, 1932: 263-264). Böylece atölye sayısı başlangıçta kararlaştırıldığı üzere dörde çıkar. 1933'de yayımlanan Tezyini Sanatlar Bölümü talimatnamesinde bölüm: Umumi tezyinat, Grafik, Çinicilik ve Dahili Tezyinat (İç mimarlık) şubelerinden oluşur. (T.C. Maarif Vekâleti Güzel Sanatlar Akademisi Tezyinat şubesi talimatnamesi, 1933: 6-11). 1936 yılında Türk Tezyini Sanatları Bölümü okula eklenir. Türk Tezyini Sanatları Bölümü 1929 yılında kaldırılan Medresetü'l Hattatin'in (Hattat Mektebi) yerine açılan "Şark Tezyini Sanatlar Mektebi'nin hocalarının akademi bünyesine dahil edilmesi ile eğitime başlamıştır (Gül, 2017: 393). 1938-1939 tarihinde vitrin ve tiyatro atölyesi, bir de fotoğraf atölyesi bölüme eklenir. Güzel Sanatlar Akademisi idaresinin tezyini sanat şubelerini yakından tanımak, kayıt kabul şartlarını bildirmek için yayınladığı 1939 tarihli broşüre göre tezyini sanatlar; Umumi Tezyinat, Dahili Tezyinat, Afiş ve Grafik, Seramik(çini), Vitrin ve Tiyatro Dekorasyonu ve Fotoğraf şubelerinde, Türk Tezyini Sanatları ise tezhip, tezyini Arap yazısı, Türk ciltçiliği, Türk minyatürü, Türk çiniciliği, hâk, lâke, altın varak yapımı, sedef kakmacılığı, Türk halı nakışları, ebru ahâr' alanlarında eğitim vermektedir. (Güzel Sanatlar Akademisi, Tezyini Sanat Şubeleri, 1939). Bu arada Philippe Ginther 1937 yılında görevinden ayrılır. Onun yerine 1939'da Maria Luis Sue, 1943 yılında Kenan Temizan bölüm başkanı olur. Temizan bölümde Moda Resimleri Atölyesi'ni kurar (Cezar, 1995: 30). 1950'den sonra Türk Tezyini Sanatlar Bölümü de Tezyini Sanatlar Bölümü'ne dahil edilir. Bölümün adı Yüksek Dekoratif Sanatlar olur ve 1970'li yılların ortalarına kadar bu şekilde eğitime devam edilir.

SONUÇ

Sanayi-i Tezyiniye Bölümü mektebe Cumhuriyet'in ilanından sonra eklenir ancak tezyini sanatları ile ilgili derslerin kuruluşundan itibaren okul müfredatında yer aldığı görülmektedir. Bölümün açılışı Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiş olsa da milli sanatların canlandırılması amacını taşıyan çalışmaları daha önceye tarihlendirebiliriz. Devlet sanayicileri özendirici hamleleri- banka kredi oranlarının düzenlenmesi vb.- ile üreticiyi destekleyerek sanayi için yeni bir ortam yaratmış öte yandan eğitimde sağladığı kolaylıklar ile öğrencileri ve işçileri yönlendirici tavrı sayesinde milli sanatlara ilgiyi arttırmıştır. Sanat, meslek ve ticaret okullarında Batı modelli kuramsal ve uygulamalı eğitim alan öğrenciler uzmanlaşmak ya da tecrübe kazanmak için Avrupa'daki okullara ve fabrikalara gönderilmiştir. Tezyini sanatlarının dekoratif sanatları da içine alacak şekilde genişlemesinde yurtdışı deneyimin katkısı büyüktür. Bölümün açılışı gerçekleşmeden mektebin tezyiniye atölyesinde her iki türde (geleneksel ve güncel yaklaşım) uygulamalı eğitim başlamıştır

Ekonomik kalkınma amacıyla eğitim ve sanayi iş birliği düşüncesi Cumhuriyet döneminde devam eder. Eğitim Bakanlığı'nın Batı ilim ve fenni ile muasırlaşma politikası çerçevesindeki girişimleri eğitimin her kademesinde yenilikleri beraberinde getirir. Tezyiniye bölümünün geleceğinin bu ortamda şekillendiği söylenebilir. Heyet-i İlmiye toplantılarında alınan kararların, yabancı eğitim uzmanlarının önerileri doğrultusunda gerçekleştirilen düzenlemelerin, milli ekonomiyi kurma ve ekonomik kalkınma adına gerçekleştirilen toplantıların, Avrupa'nın bir çok ülkesine gerçekleştirilen eğitim ve sanayi odaklı inceleme gezilerinin ve 1925 tarihli Uluslararası Dekoratif ve Uygulamalı Sanatlar Sergisi'nin, Sanayi Nefise Mektebi'nde yeni bir yapılanmaya temel oluşturduğu dolayısıyla Sanayi-i Tezyiniye bölümünün kuruluşu ve işleyişinde etkili olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslan, C. (2021). Atatürk Döneminde Türk Uzmanların Yabancı Ülkelerin Eğitim Sistemleri Hakkında Hazırladıkları Raporlar", Bilig, (96): 286.
- Arseven, C. E. (2008). Seyyar Sergi ile Seyahat İntibaları (Haz. N. Ahmet Özalp), Kitabevi, İstanbul.
- Ayas, N. (1948). Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi Kuruluşları ve Tarihçeleri, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Aytis, S. (2022). "Tezyini Sanatlardan İç Mimarlık Bölümüne", Tasarım Kuram, 18 (36): 4.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1911). Türkiye'de Sanayi-i Nefise Tedrisatının Islah ve İnkişafına Dair Layiha: Tıpkı Basım, (Transkripsiyon ve Günümüz Türkçesine çeviri). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayını, İstanbul.

- Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif 1923-1932 İstatistikleri. No: 26, (1933), İstanbul.
- Bozkurt, B. (2020). “Cumhuriyet Türkiyesinin Eğitim Sisteminin İnşası Sürecinde Heyet-i İlmiye Toplantıları”, Belgi, (19):1762.
- Cezar, M. (1995). Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi, Erol Aksoy Vakfı, İstanbul.
- C.H.F. 5 M.İ.T.C. 1929-1933, (1933), Şems Matbaası, Samsun.
- C.H.F. Programı, Mayıs 1931, (1933), İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul.
- Çevik, N. S. (2015). “Avrupa Seramik Sanatında Endüstrileşme Süreci ve Cumhuriyet Sonrası Türk Seramik Sanatına Yansımaları”, Sanat ve Tasarım Dergisi, (16): 83.
- Erdoğan, A. (2013). “Yurtdışı Eğitim ve Türk Modernleşmesi”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gençel, Ö. (2021). “Sanayi-i Nefise Mektebi”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gölhan, M. (1993). “Türkiye’de Sanayileşme ve İstihdam”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 1993, (39):10-11. <https://dergipark.org.tr/pub/iusskd/issue/936/10555>
- Gül, Y. (2017). “Sanayi-i Nefise Mektebinde Tezyinat Bölümünün Kurulması Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2017, (40):393.
https://asosjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=34223;
- Güzel Sanatlar Akademisi, Tezyini Sanat Şubeleri, (1939), Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası, İstanbul.
- İnan, A. (1989). İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat-4 Mart 1923, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları 16. Dizi, Ankara.
- Karabekir, K. (2001). İktisat Esaslarımız Hatıra ve Zabıtlarıyla 1923 İzmir İktisat Kongresi (Haz. Yrd. Doç. Orhan Hülâgü ve Ömer Hakan Özalp), Emre Yayınları, İstanbul.
- Karagöz, S. (2014). “İkinci Meşrutiyetten Harf İnkılâbına Kadar Süreli Yayınlarda Yer Alan Eğitim Görüşleri ve Cumhuriyet Eğitimine Yansımaları (1908- 1928)”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karamustafa, C. (2018). “Geç Osmanlı Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Estetik Eğitimi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Okur, M. (2005). “Türkiye’de Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4(11):100-105.
- Oygar, İ. H. (1932). “Yeni tazyinî san’at”, Mimar Aylık Mecmua ,(11-12):23-24. (Arkitekt, sene 2, (11-12):23-24. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/87/910.pdf>
- Osmanlı sanayii 1913, 1915 yılları Sanayii İstatistiki. No:209, (1970), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No: 209, Ankara.
- Özyurt, H. (1998). “Atatürk Dönemi Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)”, Sosyoloji Konferansları, 1998, (19) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/101196>
- Semiz, Y. (1996). Atatürk Döneminin İktisadi Politikası Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti. Saray Kitabevi, Konya.
- Şahin, M. (1996). “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri (1923-1960)”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Şarman, K. (2008). Türk Promethe’ler Cumhuriyet’in Öğrencileri Avrupa’da (1925-1945), İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Tanır, E. D.& Aslan, C. (2019). “Birinci Heyet-i İlmiye ve Çalışma Esasları”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 52 (1): 255.

1.İcra Vekilleri Heyetinin Programı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 1 (24 Nisan 1920-22 Mayıs 1950), (2013), (Haz. İrfan Neziroğlu ve Tuncer Yılmaz), TBMM Basımevi, Ankara

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Seksenikinci İçtima, 13. 03. 1341, Cilt 16.
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c016/tbmm02016082.pdf>

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Ellibirinci İçtima. 12.04.1927, Cilt 31, içtima senesi:4.
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c031/tbmm02031051.pdf>

T.C. Maarif Vekâleti Güzel Sanatlar Akademisi Tezyinat Şubesi Talimatnamesi, (1933). Türkiye Cumhuriyeti Resmi Ceride, (1927), Maarif Vekâleti Hesabına Memalik-i Ecnebiyeye Sanayi-i Nefise Tahsili İçin Gönderilecek Talebinin Suret-i İntihap ve Murakabesine Ait Talimatname, 1927, (673):1.

Tonguç, İ. H. (1925/1 Teşrinisani 1341). “Avrupa Meslek Mekteplerine Dair”, Maarif Vekaleti Mecmuası, 5:46-65.

Toprak, Z. (1981 Mart). “Almanya’ya İlk İşçi ve Öğrenci Göçü: 1916-1918”, Bilim ve Sanat, 3: 26- 27.